

А.В.Блануца (Київ), Л.Ю.Жеребцова (Дніпропетровськ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА КОРОНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

26–27 травня 2005 р. в Каунасі (Литва) відбулася міжнародна наукова конференція “Історія Великого князівства Литовського та Корони в дослідженнях молодих учених: суспільство, релігія, культура”. Її організаторами стали кафедра історії університету ім. Вітовта Великого (Каунас, Литва) та історичний факультет університету ім. Миколая Коперника (Торунь, Польща). Учасники конференції представляли провідні наукові та освітні осередки України, Білорусі, Литви й Польщі (Інститут історії України НАН України (Київ), Інститут мовознавства НАН України (Київ), Дніпропетровський національний університет, Інститут історії Білоруської академії наук (Мінськ), університет ім. Вітовта Великого (Каунас), Клайпедський університет, університет ім. Миколая Коперника (Торунь), Люблінський університет ім. Марії Кюрі-Склодовської (Люблін)). Робочими мовами конференції були литовська, польська, російська та англійська.

Відкрив конференцію голова сенату Литви, директор Інституту еміграції, професор *Егідеюс Александравичюс*. Він привітав учасників конференції й наголосив на великому значенні історії в житті будь-якого народу – чи йдеться про Фінляндію, історія якої триває двісті років, чи Вірменію, історія якої триває понад дві тисячі років.

Робота конференції проходила в камерній обстановці, що й не дивно, адже в одній залі зібралося вузьке коло фахівців із метою представлення свого наукового доробку та вирішення проблем подальшої співпраці й реалізації спільних проєктів. Поділу на секції не було, проте можна окреслити основні проблеми, що їх порушували у своїх доповідях молоді вчені – це різні аспекти історії литовської шляхти доби Великого князівства Литовського (ВКЛ) та Корони.

У доповіді *Павла Маціуша* (Мінськ) ішлося про віленського воєводу, канцлера ВКЛ і видатного діяча епохи Реформації князя Миколая Радзивіла Чорного. Доповідь *Андрія Блануци* (Київ) була присвячена розглядові одного з важливих аспектів соціально-економічної історії Волині другої половини XVI ст. – особливостям обігу земельних володінь шляхти Луцького повіту після судово-адміністративних реформ 1564–1566 рр., які створили нові правові умови у сфері володіння та розпорядження земельною власністю. Основну увагу доповідач приділив ролі князів у системі поземельних відносин регіону. *Юстина Армонайте* (Каунас) у своєму виступі на основі Литовської метрики проаналізувала роль еліти в структурі подорожнього двору великого князя литовського Олександра в кінці XV – на початку XVI ст. та визначила найбільш популярні місця зустрічі шляхти й великого князя (Вільнюс, Брест, Мельник, Гродно, Новоградок), а також коло осіб, які частіше за інших брали участь у цих зібраннях. *Андрій Мацук* (Мінськ) у своєму дослідженні охарактеризував взаємини королівського двору й шляхти Великого князівства Литовського в перші роки панування Августа III (1736–1740 рр.).

Правові аспекти історії ВКЛ висвітлив *Дмитро Ващук* (Київ), доповідь якого присвячувалася особливостям системи судочинства Київської землі другої половини XV–XVI ст. Доповідач зробив порівняльний аналіз, а також з'ясував генезу обласних привілеїв Київській землі від 8 грудня 1507 р., 1 вересня 1529 р. та 24 жовтня 1529 р., які стали регулятором внутрішньополітичних відносин у землях ВКЛ, а також показав функціонування норм судочинства в щоденному житті. Дослідження *Віолетти Зелецької* (Торунь), представлене на конференції, присвячувалося практиці складання шляхетських тестаментів (заповітів) XVI–XVIII ст.

У доповідях литовських дослідників порушувалися питання середньовічної ментальності. *Раса Варсаките* (Каунас) зробила спробу з'ясувати, яким чином уявляли спільноту та особистість міщани протестантської громади Каунаса XVII–XVIII ст. Доповідачка дійшла висновку, що протестанти високо цінили моральну відповідальність, що сприяло відчуттю своєї унікальності в громаді. Ще одна представниця університету ім. Вітовта Великого *Гедре Сабайтите* на основі опублікованих джерел виявила, що відьми у XVI–XVII ст. були об'єктом ненависті в суспільстві ВКЛ. Польська ж дослідниця *Веса Дужи* (Торунь) у своїй доповіді окреслила образ Вільнюса як столиці у світлі джерел XVIII ст.

Кілька доповідей присвячувалося питанням військової історії. *Гедимінас Лесмайтіс* (Каунас) зробив спробу розкрити образ найманого війська ВКЛ у повсякденній історії XVI ст. *Аісте Ужкуреліте-Тауріне* (Клайпеда) у своєму виступі проаналізувала „пописи” війська ВКЛ 1528 р. і 1567 р. на предмет визначення їхньої вірогідності та значення на прикладі демографічної ситуації Гондинзької області Великого князівства Литовського.

Питанням типології й соціальної структури купецького стану ВКЛ у XVI–XVII ст. за матеріалами Волинського воєводства була присвячена доповідь *Владислава Берковського* (Люблін). Дослідник виділив основні групи населення, що займалися торгівельною діяльністю (мале, середнє та велике купецтво) й розглянув його диференціацію за майновою, національною та релігійною ознаками (адже головну роль у XVI – першій половині XVII ст. відігравав саме релігійний чинник). *Лариса Жеребцова* (Дніпропетровськ) у своїй доповіді розглянула мита, які практикувалися на українських землях ВКЛ, в аспекті культури торгових комунікацій. На основі Литовської метрики та інших джерел було окреслено основні складові митної системи, засоби регламентації торгівельної діяльності (право складу та дорожнього примусу), а також ставлення до них шляхти, купців і міщан.

Неабиякий інтерес викликали доповіді, які торкалися питань середньовічної картографії. *Лайма Бусевічуте* (Каунас) у своїй доповіді за допомогою аудіовізуальної техніки продемонструвала географічний простір Жемайтії в картографії XV–XVIII ст., а *Ярослав Лучинський* (Торунь) – карту Радзивіла, проаналізувавши її як джерело з історії Литви XVI ст.

Звернемо увагу на те, що більшість литовських і польських колеґ свої виступи супроводжували наочним матеріалом, що в методичному плані надає більші можливості для сприйняття й, окрім того, згладжує мовний бар'єр, адже литовські дослідники виголошували свої доповіді литовською мовою, а наочний супровід був більш зрозумілою для інших істориків англійською чи польською мовами.

Окремо слід виділити доповідь *Олеси Лазаренко* (Київ), яка розглядала твір місцеблостителя київської митрополичої кафедри, архієпископа чернігівського й новгород-сіверського Лазаря Барановича “*Nowa miara starej wiary*” (1676 р.) у контексті релігійної полеміки XVII ст. Л. Баранович, використовуючи аргументи зі Святого Письма й творів отців церкви намагався довести неправомірність католицьких догматів. Оригінальність твору полягає в тому, що тут розміщено до 30 віршів архієпископа, основним мотивом яких є об'єднання Польщі, Литви й України-Русі в боротьбі проти турецької навали. Доповідь *Рити Урбайтите* (Каунас) була присвячена інформативним можливостям фонду рукописних газет XVIII ст. архіву Радзивіла (Варшава). Авторка проаналізувала походження слів „газета” і “газетка”, розкрила особливості діяльності кореспондентів, види газет, спосіб укладання новин. Головна відмінність між “газетою” та “газеткою” полягала в тому, що перша мала постійну назву, редактора, періодичність виходу, а новини стосувалися перевірених подій, чого не було в другій. Цікаво, що в цих виданнях міститься чимало інформації про події в Україні.

Коло проблем, охоплених на конференції, свідчить про актуальність історії

Великого князівства Литовського й Корони в дослідженнях молодих науковців різних країн, а також про продовження традицій, започаткованих старшим поколінням учених. Хочеться сподіватися, що подібні конференції проводитимуться й надалі, сприяючи налагодженню наукових контактів.